

Értelmiségi buborék

SZAKADTAK, LUZEREK

Interjú olvasok egy egykori punkénekesnővel, aki a hatvanas-hetvenes években „alternatív” életmódot folytatott, s ma már konzolidált hölgy. Öniróniával jegyzi meg: „Most az, aki önmegvalósításra törekszik, eleve luzernek számít!” Elámulok. Ilyen egyszerű ez? Bizony, igen. Hiszen eddig is pontosan tudtomra adta a dörzsöltek társadalma, hogy az értelmiségi agymenésem miatt nem vesz egészen komolyan, s csodálja, hogy egyáltalán fenn tudom tartani magamat. Talán szokatlan megközelítés a szóban forgó volt punkénekesnőről az értelmiségre asszociálni, ám tagadhatatlanul közös nevezőnek látszik törekvése az önmegvalósításra. Ez a törekvés a legjobb mérce, ha az értelmiségi életminőséget akarjuk megragadni. Mert egyébként hogy a diploma teszi-e az értelmiségit, vagy a szellemi foglalkozás a feltétel, meddő kiindulás. A leghasználhatóbb szempontot ebben is, mint annyi mindenben, Németh Lászlónál találtam: az értelmiségi embernek „üdvösségügye van”. „Felfelé él.” Kezdeni akar valamit az életével. Önmagát mint „talált tárgyat” hasznosítja, és visszaadja a végtelen létezésnek – „ezért őrzi meg”. Világos, hogy született vesztés, luzer egy olyan normarendszerben, amelyben az, hogy „a legjobbat hozza ki magából”, gyökeresen mást jelent. Azt jelenti, hogy a lehető legtöbb anyagi értéket markolja ki a világból, a legtöbb pozíciót gyűri maga alá mások rovására.

Van-e most amolyan idealista, szellemi, lelki kiteljesülésre, közösségi hasznosulásra törekvő értelmisége Magyarországnak? Vagy csak diplomások meg szellemi foglalkozásúak vannak? Elek Tibor barátom egyszer szememre vetette, hogy túl sok jót, túl nagy igényességet tételezek fel a magyar értelmiségről. Alighanem igaza volt. A diploma ma már nem nagy ügy. Unokahúgaimnak is több van belőle. Egyikük szállodai recepciós, másikuk egy ékszerbolt exportját intézi. Szerencsések, kaptak munkát. Amikor fiaim úgy döntöttek, hogy tudományos kutatók maradnak, és nem állnak be valamelyik multinacionális céghez vagy bankhoz, miként néhány csoporttársuk, arról döntöttek, hogy tízed annyit keresnek majd, mint ezek, és az új autók tízévesek lesznek, míg a világ világ, vagy addig, amíg egy újabb Kókának mégiscsak sikerül megszüntetni Magyarországon az alapkutatásokat.

A bölcsészdiplomások állásésélyei még bizonytalanabbak. A többségnek tízéves autóra se futja, s nemigen futja különvéleményre, szemtelen, fiatalos eredetiségre. A diplomamunkának vagy a phd dolgozatnak szajkóznia kell a témavezető vakhitét tápláló tudományos leckét, a kurrens kulturális eseményekről pontosan azt kell gondolnia a delikvensnek, amitől bekerülhet a mérvadó körökbe, meghívják a konferenciákra és a táborokra, s mindenekelőtt azt kell jól eltalálnia, hogy mik is ezek a kurrens

kulturális események, kik a mérvadó szerzők, akiknek uszályhordozójaként sarzsira számíthat. Azt azért mindegyikük tudja, hogy balliberális politikai vonzalmakkal több fórumra, több ösztöndíj-lehetőségre, több médiaszereplésre van esély, mint ha a nemzeti jobboldalhoz vonzódnának netán. Mi, akik a Kádár-rendszerben önérzetesen vállaltuk a hivatalos elismerés hiányát mint szellemi szabadságharcunk egyenes visszaigazolását, nyugdíjaink szerény fedezékéből ejnyebejnýchethetünk egy-egy tanítványunk, gyámolítottunk hűtlensége, árulása miatt, de józanul el kell ismernünk: a fiataloknak ma nehezebb függetlennek maradniuk, mint nekünk volt, mert nemcsak a toplistára kerülés a tét, hanem a havi megélhetés a családnak, amit olyan szakmában kell biztosítaniuk, amely ahogy van, sztárjaival együtt is az állami költségvetés egyre szűkebben csurgatott alamizsnájából él.

A fenti körülmény a középkorúak állapotára is kihat. Évről évre szegényednek, de nemcsak a humán szakmákban dolgozók, az egész alkalmazotti réteg. S mintha az anyagi szegényedés nemcsak a meg nem vett könyvek számán volna mérhető, hanem azon is, ahogy eltompulnak a kevés pénzért vagy akár ingyen is hozzáférhető kultúra iránt. Ezen a tompaságon csak egy-egy sztár tud áthatolni, a „tuti tipp”, akiért akár művei ismerete nélkül is lelkesedni lehet, s így leróható a köteles adó az ősi magyar dicsőség előtt vagy – a liberális táborban – az egyetemesbe integrálódott, tehát politikailag korrekt magyar zseni előtt.

Miközben a művészet, főleg az irodalom egyre csak veszít presztízséből, benyomulnak a szellemi „piacra” a kóklerek. Hagymázás hókuszpókusz a történelemről, az asztrológiáról, a vallásról, a fizikáról, másfelől pedig a művészeti szélhámосkodás a bődületes irodalmi és képzőművészeti giccstől a sznoboknak való blöffig. Mindez csak tovább rombolja munkánk presztízsét, tovább erősíti az előítéletet, hogy marhaság, amit csinálunk, nincs ránk szükség.

Az egész „ingyenélő bagázs” nemcsak a gazdasági, pénzügyi szféra nagyjövedelmű középkádereinek a lenézését kénytelen elviselni (még Kossuth díj, nemzetközi elismerés, akadémiai rang sem számít előttük, nemhogy a remeteségben végzett hősiesség, öngyöttrő munkálkodás!), hanem az iskolázatlan, ügyeskedő vagy nyomorgó köznép méltánylására sem számíthat. Mert a plebsz minden zsigeri irigysége ellenére is jobban tiszteli a fekete golyóálló üveg mögött furikázó bűnözőt vagy (illendőbb szóval) vállalkozót, mint a szakadt, nagyképű diplomás fazonokat. (Egyetlen gazdag embert ismerek, régi sporttársam. Néhány éve, amikor még tartottuk a kapcsolatot, azt kérdezte: „Mondd, miért öltöznek olyan ramatyul a bölcsészek? Nézem a televízióban ezeket az írókat, újságírókat, rettentő szakadtak.” Épp Brazíliából jött, mert ott szereti tölteni a szilvesztert. De azt is tőle tudtam meg, hogy a magyar gazdasági szabályozás mellett nem lehetséges törvényes keretek között megmaradnia annak, aki nagyjából ezer embernek biztosít munkát, s ezeknek akkor is fizetést kell adnia, ha neki nem fizet a megrendelő – például egy egész áruház kivitelezéséért. Ezt csak azért említtem, hogy jelezzem: a bűnöző–vállalkozó iménti gunyoros összekapcsolásának van egy igazán megfontolandó aspektusa is, s kár, hogy az érintettek üzleti titokként őrzik panaszait. Még az is lehet, hogy az ő panaszai orvoslása sürgetőbb volna az ország érdeke szempontjából, mint a szegényeké. Járay Zsigmond a Márciusi Charta megalakulása-

kor mondott beszédében (is) a piaci szabad verseny helyreállítását szorgalmazta, mint-hogy a mai magyar gazdaságnak a valódi verseny hiánya a baja. Hogy mi dolgom ezzel nekem, luzer „bölcésznek”? Egyértelművé szeretném tenni, hogy amikor emberi minőségünk devalválása ellen fellebbezek, nem a magyar gazdasági érdekekkel szállok szembe, hanem javulást csak azzal összefüggésben tartok lehetségesnek.)

A nép tehát, amelyért felelősnek érezzük magunkat, amelynek „néma kínját” kimondani írástudói kötelességünk, nem kér belőlünk. Nem vigasz, hogy Kuko-rellyből se, hogy ne mindig csak szegény Esterházyt emlegessük. Mindazonáltal van egy vékony olvasóréteg a küldetésvállaló írók oldalán is, és vannak hívei az e küldetésnek még gondolatától is irtózó, csakis szépet író szépíróknak is, ám ez csak végső vigaszunk, a sivár közönyt, amelyet úton-útfélen tapasztalunk, nem feledtetheti. (Persze lehetséges, hogy a csinált pszeudosikerek sokat javítanak a baloldal által felkarolt kollégáink helyzetérzékülésén.)

BIZALMATLANSÁG

A közember bizalmatlan. A világ működési mechanizmusait elemien lehengerlőnek érzékeli, kikezdetetlennek a pénz, a gazdasági maffiák, a korrupciós szövetségek hatalmát, amelyet nemhogy nem kontrollálnak, hanem egyenesen kiszolgálják az úgynevezett demokrácia intézményei. Legyint minden szövegelésre, még a nézettségi mutatók szerint kedvencének számító tévéműsorokat sem tekinti órákulumnak, de persze mégiscsak aláveti magát az agymosásnak, váltig abban a hitben, hogy őt aztán nem verik át többé, ő tudja, mi a valóság. S azt pedig honnan a nyavalyából ismerné egy elszállt író jobban, mint ő, aki benne él?

Bizalmatlan a politika minden megnyilvánulásával szemben. Nem csoda, hiszen sorra kiderül a nagy botrányként feltálat ügyekről, hogy jól kifundált színjátékok voltak, más ügyekről, mondjuk például abszolút valóságos bűnügyekről meg hirtelen megszűnik a híradás, először köd, aztán semmi. Folyamatosan záporoznak a szenzációk, a két nappal azelőtti szenzációra már senki sem emlékezik, akár álhír volt, akár vérlázító, tűrhetetlen gazság. No, ez utóbbiból aztán bőven kijutott az országnak az elmúlt években – s most az átejtett, sokszorosán dezinformált köznép ugyanúgy, mint a valamicskével tájékozottabb értelmiségi dermedt elképedéssel próbál életben maradni az abszurditás megvalósult világában. Olyan következményei valóban nincsenek a gattetteknek, amilyenekre józan ésszel számítani lehetne egy demokratikus jogállamban, de sajnos mégsem igaz, hogy „következmények nélküli ország” a mienk. A következmény itt van az orrunk előtt: az országos letargia s az önkéntes pusztulás.

Az író maga is bizalmatlan önmagával szemben. Nagyrészt ugyanabból az okból, mint „a valóságban élő” kisember. Ő is irtózatoss hatalom markában érzi magát. Az eredményesség, a növekedés, a haszonelvűség, a gyakorlatiasság, a tökélyre fejlesztett manipulációs technika, a kőkeményen őrzött információs monopólium globalizált fúriáival szemben még a próféták átka is elhaló nyafogás, ugyan mit érnek akkor az ő bármily becsületos érvei. Másfelől az imént említett országos apátia bénítja meg. Bizony, ideje volna, hogy lángoszlop csapjon fel belőle, de hát sem konkrét ágazati

programokat nem tud adni, sem varázsszavakat nem ismer, amelyek nyomán az istenek visszarendelnék a fúriákat égi barlangjaikba. A csak szépet író szépíró ezt teljes flegmával veheti tudomásul, viszont a „néma kín” kimondásának felelősségét érző író gyötrődik emiatt. Gyötrődünk. Hiszen még szűkebb szakmánk dolgainak a rendbetételére sem volt elég erőnk. Utóvédharcokat folytatunk a magyar kultúra nagy értékeinek leselejtezése ellen, már-már katakombákba szorulva, hogy legalább nagy elődeink géniuszával érveljünk a nemzeti közösségi lét érvényessége mellett – de képtelenek vagyunk bejutni például a tévéstudiókba, hogy a magunk közül valók kiemelkedő teljesítményei iránt figyelmet keltsünk. Pedig ez még csak önnön létünk biztosításához kellene, s hol van akkor még, hogy önvédelemre gerjesszük népünket?! Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy ne volna halálosan fontos tradicionális értékeink mentése, és ne volna fontos a tény, hogy igenis születtek felmutatandó értékek az ilyen szellemiséggel áthatott alkotóműhelyekben a tizenhét szűk esztendő alatt is – csak mindez kevés. (Bár úgy érzem, ahhoz, hogy kivegyem a magam csekély részét ebből a munkából, annyi erő kellett, hogy több a soknál.)

FOGYÓ-NÖVŐ HOLDUDVAR

Van a „felfelé élő”, kritikus szellemű értelmiségi embernek egy harmadik frontja az úgynevezett társadalmi valósággal való szembesülése alkalmával. A bigott haszonelvűsége és az ösztönei elbambuláson felül szembe találja magát a politikai szférával is, amely voltaképpen maga is értelmiségi egyénekből áll össze. Természetesen más minőségű a viszonyulása ahhoz a politikai erőhöz, amelynek az ellenzéke, mint ahhoz, amelynek szavazója, de tagadhatatlan, hogy a politikai ideáljainak legmegfelelőbb párt-hoz, pártokhoz sem kötődik konfliktusmentesen. Az MSZP értelmiségi holdudvara volt – nyilván történelmileg kondicionálva – a leglojálisabb a legutóbbi időkig (most itt is repedések mutatkoznak), de a két nagy rendszerváltó pártra jellemző igazán, hogy alaposan megdolgoztatta értelmiségi bázisa erkölcsi egyensúlyérzékét. Amikor például az SZDSZ 1994-ben koalícióra lépett Horn Gyulával, igen csúszóssá vált a fedélzet – más kérdés, hogy mégsem következett be akkora mértékű lemorzsolódás, mint egyik őskori barátjuk, én magam, gondoltam volna. A hívek értékhierarchiájában volt fontosabb tétel, mint a kommunistaellenes elvekhez való ragaszkodás. Az MDF is nagyon sokáig megtartotta értelmiségi holdudvarát, holott sok csalódást okozott támogatóinak, különösen azoknak, akik a népi írók eszmeiségének az alapján kezdték meg szervezését, de itt végül is megtörtént az elfordulás, amikor a legfontosabb elvi célkitűzés: a nemzetietlen pártállami diktatúra személyi és mentalitásbeli nyomainak letisztogatását a magyar életről látványosan megtagadta a párt. Ez a volt „emdéefes” értelmiségi réteg kétezerőtől a Fidesz értelmiségi bázisának a zömét adta, s bár a pártválasztás akkor már nem zsákbamacska volt, s a szimpatizánsok köre azóta inkább bővült, mint szegényedett, mégis el kell ismerni, hogy e kör tagjainak nemegyszer volt oka feszengésre vagy elkomorodásra.

Amikor a magyarság számbeli és kulturális megmaradása, jó életminősége múlik azon, hogy a nép tényleges vezetőinek fogadja el a közélet és az államélet vég-

re valóban új, magyarérdekű tisztségviselőit, és kész legyen együttműködni velük (szakítva a hivatal átejtésének sok évszázados hagyományával), vérezik az ember szíve a korrupció árnyékától is, a hozzá eljutott hírektől, hogy amorális helyi fideszesek vagy egyszerűen csak pártkapcsolatokkal hivalkodó gengszterek ültek rá egy-egy város, falu ügyeire. Nem fülelték, nem állították le őket (talán idő sem volt rá), s néhány ilyen tapasztalat 2002-ben egész megyéket taszított az utódpárt karjába (amelynek egyébként a szokásjog alapján a jónép furcsa módon jobban megbocsátja a bűnözést, mint emezeknek az „újaknak”). Pártvonzalmi miatt egy értelmiségi általában sokat kénytelen nyelni – néha jogos a berzenkedése, máskor meg inkább a politikus igazolódik –, pusztán azért is, mert a politika eszközrendszere csak leegyszerűsített formában tudja használni a szellemi ember rétegzett, bonyolult igazságait, s még leegyszerűsített formában sem használja azokat, amelyek rontanak választási esélyeit. Viszont használ olyan paneleket, amelyeket mindenki más restellne. Mindez az elvszerű, a nemzeti hivatást teljesítő, tehát erkölcsileg feddhetetlen politikára is áll. Az értelmiségi ember természetesen belátja ezt, mögé néz a politikai marketingnek, s a szerint dönt hűsége felől, amit a mérleg kiad. Tudjuk, Magyarország ma akkora veszélybe sodródott, hogy a Fidesz sokat megengedhet magának éppen a nemzetféltő, politikailag aktív értelmiségi bázisával szemben. De okosabb volna, ha nem élne vissza ezzel.

A Fidesz kormányzásának négy éve alatt nem foglalkozott saját értelmiségi bázisával, nem adott biztatást azoknak a fórumoknak, amelyekkel a deklarált eszméi alapján közösséget illett volna vállalnia, nem törekedett rá, hogy „megcsinálja” a jobboldali szellemiséget megjelenítő közszereplősztóárokat. (Jól láthatóan inkább a bal-liberális média által már „megcsinált” sztárokat szerették volna maguk mellé állítani – ez viszont nem ment, a kísérlettel csak híveiknek szolgáltatott keserű lenyelnielót.) Talán ők maguk is elhitték, hogy valóban nagyobb értelmiségi kapacitás leledzik a balliberális oldalon. Talán úgy vélekedtek, hogy a politika gyakorlati feladványait a politika technikájával kell megoldani, amelyhez az egyes ágazati szakértőket, tudósokat is csak módjával lehet meghallgatni, dilettáns belebeszélésre meg aztán végleg nincs szükség. Arra tényleg nincs, bár az ügyes politikus a notórius belebeszélőket sem vadítja el pártjától, és különbséget tud tenni a szereplési viselkedésben szenvedő belebeszélők és az értelmes rezonancia között. (Ami ráadásul ingyen a rendelkezésére áll, pedig ér annyit, mint a fizetett közvélemény-kutatások.) Minthogy a párt meghatározó tisztségviselői, jogászok, közgazdászok, nem is ismerték eléggé a tudós és művész értelmiség számukra mozgósítható részét. Már ha akarták volna egyáltalán mozgósítani őket.

SZENT ISTVÁN TERV

A 2002-es választási vereség után már igen. Nagy lendülettel indult be a Polgári Körök mozgalom. 2002-ben történt az is, hogy Orbán Viktor a Professzorok Batthyány Köre tagjaival való találkozás során – amelyen elhangzott a kritika: a Fidesz elmulasztotta hasznosítani a politikája mögött álló szellemi erőt – felkér-

te őket, hogy íme, tessék, alkossanak meg egy nemzetpolitikai koncepciót, írják meg, milyen elvek szerint képzelik el a magyarság jövőjét, milyen politika követését várják egy nemzeti érdekű kormányzástól. Ő nevezte el Szent István Tervnek a megrendelt politikai esszét. Évekig tartó munka kezdődött a debreceni fizikus-akadémikus, Lovas Rezső koordinálásával, amelybe engem is bevont, bár tudvalevőleg nem vagyok professzor, ám bízott szerkesztői tapasztalataimban. A terv megfogása pillanatában is látszott, hogy nem lehet konkrét kormányzati „sorvezetőnek” elgondolni, hiszen a gyakorlati feltételek ismerete nélkül ez elvileg lehetetlen. Tudni lehetett, hogy sok általános megállapítás lesz benne, hiszen alapelvek megfogalmazására teszünk kísérletet, amelyeket a lehető legszélesebb körben fogadhatnak el a magyarságukat vállaló emberek. Hogy ennek ellenére lesznek elvek, amelyek kiváltják majd a balliberális kritikusok haragját, becsmérést, hiszen egy nemzeti-konzervatív gondolatrendszer jegyében készül a koncepció. Látszott tehát, hogy bele van kódolva a feladatba a csalódás, amit a terv okozni fog. Mégis mindenki, akit Lovas Rezső felkért egy-egy fejezet megírására, minden tudását latba vetve írta meg a maga fejezetét, amelyek némelyike önmagában olyan hosszú volt, mint amilyennek az egész esszét (röpiratot) terveztük. Lovas Rezső a negyvenhárom professzor- és akadémikustársa dolgozatát sűrítette, összefonta egy olvasható és egységes nyelvezetű könyvbe. Nem „sorvezető” lett, hanem a nemzeti lét legfontosabb ágazatainak kívánatos irányait felvázoló irat, amely kiindulásul szolgálhat, továbbgondolásra teremt alkalmat. *Van.* Korábban nem volt ilyen, a balliberális értelmiség nem alkotott meg hasonlót. 2005 végén került sor az átadására. Napok múlva pedig megkezdődött a Fidesz választási kampánya, amely a lakótelepek népét célozta meg, s az értelmiségi szavazó pironkodva osont el az álságos plakátok alatt. A kampányszakértők olyan képet fabrikáltak a Fideszről, amelynek a Szent István Tervhez semmi köze nem volt.

Ha legalább eredményes lett volna ez a korábbi arculatot, társadalmi megfelelést összezavaró kampánystratégia! Hiszen, mint mondtam, az értelmiségi szavazó sok mindent kész lenyelni, és kész belátni, hogy a választást mindenekelőtt meg kell nyerni, a szép tervek anélkül semmit sem érnek. Világos, hogy a többlétszavazatot valahogyan meg kell szerezni, s az értelmiségi szavazó tisztában van vele, hogy az ő ízlésének nyomvonalán nem lehet eljutni a Győzike-sorozat nézőjéhez – mindazonáltal türelmetlenül várja, hogy véget érjen a kampány. A 2006-os kampány hangneme, stílusa azonban valamelyest benne maradt a levegőben. Azóta is a szavazatok optimalizálása körül forog az ellenzéki politizálás, s e téren menthetetlenül ködevő értelmiségeink, használhatatlannak érzem magamat. Fialat kollégám, L. Simon László azt írja *Versenyhátrány* című, közéleti esszéit tartalmazó kötetében a jobboldali értelmiségiről: „szívesebben sorolja sérelmeit, mint hogy értelmes, megvalósítható programokkal álljon elő”. Mélységesen egyetértek vele abban, hogy felettébb szívesen veszünk bele a panaszkodásba, s hogy nem teszünk meg mindent, amit tehetnénk. De miféle értelmes, megvalósítható programokra gondol? Ha a magunk szellemi erősítésére való, s közéleti súlyunkat is növelő kezdeményezésekre, viták, konferenciák, de-

monstrációk, találkozók, különkiadványok, egyesületek létrehívására, akkor csak igent mondhatok annak ellenére, hogy ehhez is pénzt kell szerezni, szervezői munkát kell végezni, amire igen kevés íróember alkalmas, s a „maflábjától” nyilván azt is kielégítő szolgálatteljesítésként kéne elfogadni, hogy kiérleli és megírja közéleti gondolatait. Ha viszont politikai cselekvési programokra gondolt Simon László, akkor meg kell kérdezni: van-e ilyesmire megrendelő? Lehet programban gondolkodni a végrehajtás szándékának ismerete nélkül? A leendő végrehajtó hatalom személyi feltételeinek az ismerete nélkül? A minimális és a maximális mozgástér ismerete nélkül? Lehet-e virtuálisan megkonstruálni például a kulturális politika teljes körű tervezetét, amely tízezernyi apró lépésből fog állni a valóságban, ki tudja hány évi időtartamban megszületve?

Egy közigazgatási gyakorlatban járatlan, szakmájába temetkezett értelmiségi tudását egyrészt meghaladja, másrészt degradálja, ha konkrét politikai problémamegoldásokat várnak tőle. Igen, degradálja is, hiszen egy szellemi ember összehasonlíthatatlanul árnyaltabban gondolkodik a saját szakmájáról, mint amennyi lefordítható belőle a politika nyelvére. S e fordítói feladatot aligha neki magának kell elvégeznie, többnyire nem is lenne rá alkalmas. A politikusok a beszédeik írása közben gyakran folyamodnak jó szerzők jó mondataihoz. Talán munkájuk napi gyakorlatában, egy-egy tárca megszervezésében, egy-egy törvény megalkotásakor is kihüvelyezhetnék ugyanezen vagy hasonló forrásokból, hogy milyen döntés felelne meg eredendő hivatásuknak. Hiszen nem biztos, hogy ők maguk is érzik ezt még zsigereikben, hogy nem zavarta meg tájékozódó ösztönüket az ezernyi kényszer, amely rájuk nehezedik. (Eufemisztikusan fogalmaztam: kényszert mondtam, s egy teljességgel becsületes politikust képzeltem magam elé.) Persze, ha a politika hasznosítani kívánja akár kampányszlogenként, akár ténylegesen a programjában a vele szövetséges értelmiségi tudást, engednie kell technokrata kényelméből. A politikai technokrata csak tökéletesen simulékony személyi környezetet tűr meg, ezt véli hatékonynak. Az értelmiségi viszont, még ha hízelegni akar, akkor sem állja meg egy „ámbár” nélkül. Ráadásul csak olvasás útján ismerhető meg. Zanzásított változatban nem ugyanaz.

Ugye, milyen hagymázos fantáziálásnak hat a fenti elmélkedésem a politikus és az értelmiségi kapcsolatáról? Most, amikor egy autokrata kormány még saját párt-híveinek többségét is sarokba szorítja, szembe köpi az egész társadalmat, meg se rezzen a sztrájkoktól, füttyül a szakértői elemzésekre, akkor én az értelmiségi tudás politikusi használhatóságáról elmélkedem. Bizony, nevetséges. Csakhogy nem indulhatok ki abból, hogy a dolog reménytelen! Abból kell kiindulnom, hogy a nemzeti értelmiség csakis akkor bízhat az általa képviselt tradíció, vagyis saját identitása megmaradásában, ha szövetségest talál a politika mezején. Abból kell kiindulnom, hogy az ország e veszélyesen leromlott állapotában minden mozdítható erőre szükség van a túléléshez, a helytálláshoz. Épp az értelmiségi erőre ne lenne? Hiszen a balliberális politika is kiaknázta a mögötte álló értelmiségi tábor média-erejét, propagandáját a hatalom megszerzésére és megtartására. Ma is felvonultatja

az illusztris mezőnyt olyan nyilatkozatok aláíróiként, amelyek hol a rendőrség túlkapásait, hol a botrányos törvénytervezetet támogatják. Felhasználja érveiket, formuláikat, nyilatkozataikat, cikkeiket, ahol csak lehet, hiszen sulykolással eddig bármit be lehetett adni az embereknek.

Abból kell kiindulnom, hogy a nemzeti politika számára érték a nemzeti műveltség, amelyet az utóbbi másfél évtizedben a tradíciókhoz kötődő, nemzeti érzelmű értelmiségieknek kellett felkarolniuk a nemzeti keretek lebontását szorgalmazó ideológiai ellenfeleikkel szemben. Aligha nélkülözhető a nemzeti kultúra e „fegyverhordozóinak” részvétele egy megújult, öntudatos szemlélet kialakításában, noha persze magát a nemzeti kultúrát nem szabad pártpolitikai kérdéssé tenni. Nagyon nagy betegségünk, hogy az elmúlt évtizedben az lett. Mi sürgetjük leginkább a gyógyulást, vagyis azok, akik a kultúra hanyatlásában a nemzet rangját is féltik.

A jobboldali értelmiség számát, erejét általában alábecsülik médiajelenléte csekély volta miatt, azonban a tényeket nézve kiderül, hogy roppant jelentős volt a részvétele az elmúlt tizenhét év politikai eseményeiben. Katartikus hatású demonstrációkon fejezte ki (eleinte megindító szelídséggel) eltökélttségét. A taxisblokáddal szemben tartott tüntetéstől kezdve a 2002-es választás két fordulója között hatalmas sereglésen át a 2007-es ünnepi nagygyűlésekig, amelyeken tömeges részvétellel fejezte ki, hogy a 2006-os rendőrterrorral nem lehetett megfélemlíteni, minden megmozdulás a magyar jobboldalhoz sorolható emberek túlnyomó többségének egyéni felelősségvállalását, szociális érettségét mutatta. Persze bárki joggal mondhatja: ugyan, mire mentünk ezzel? Vagy mire megyünk a közéleti tekintélyeink harcos publicisztikáival, a jobboldalon is születő nyilatkozatokkal, felhívásokkal? Feltehetőleg az a két epizód, amelyet szerény és merőben civil politikai ténykedésem során éltem át az elmúlt hónapokban, szintén nem javít a mérlegen. Mégis elmondom őket.

KOSSUTH TÉR, 2007. SZEPTEMBER 10.

Még nyáron, amikor a parlament elé került az állami tulajdon elidegenítését újraszabályozó törvény, egy a köztársasági elnöknek címzett nyílt levél fogalmazványát kaptam villámpostán. Lányi András barátom azzal a kérdéssel küldte, hogy támogatnám-e aláírással. Már meglehetősen szkepszissel tekintek erre a műfajra (néhány nyílt levelet, felhívást, nyilatkozatot én is összehoztam, még többet aláírtam, s bár egyiket se bántam meg – jó ügyekben emeltek szót –, mégis együtt érzek Csoóri Sándorral, aki e jelen írásra felbuzdító körlevelében némi malíciával emlegette aláírogatásainkat). Csakhogy az adott esetben egyszerűen lehetetlen volt nemet mondani, oly fényesen lángolt a törvény elleni tiltakozásból az igazság: beláthatatlan visszaélések sorát indítja el, ha a közvagyon (műkincsek, épületek, föld, vízkészlet) eladása elől nem az országgyűlés dönt, hanem egy miniszterek által kiválasztott tagokból álló bizottság. 62 név került a szöveg alá, köztük még szocialista képviselő is, s ez a pártszínezeti többféleség adta a tiltakozás jelentőségét

tulajdonképpen. A törvény históriája nyilván közzismert, az országgyűlés az őszi tanácskozás első napján tűzte újra napirendre a Sólyom László által visszaküldött törvényt, és még aznapra kitűzte a szavazást is. Hétfői nap volt, szeptember 10-e, tüntetést hirdettek meg a Parlament elé a 62 aláíró és az Élőlánc nevében a szervezők. Már szombaton, nyolcadikán is volt egy tüntetés a törvény ellen, nagyon sokan vettek részt rajta, jól sikerült, én azonban külföldön voltam, kutyakötelességem volt tehát legalább hétfőn kimenni a Kossuth térre. Meglepett, hogy az ügy horderejéhez képest kevesen, talán háromezren voltak ott. A 62 aláíróból is kevés ért rá, pedig beszédekkel kellett lekötni a demonstrálók figyelmét, s hosszú várakozás állt előttünk. Csúszott a program: a miniszterelnök messze túllépte a szokásos időkeretet beszédével, a vitát elhúzták, de mi meg akartuk várni az eredményt, természetesen. Egy békés, türelmes tömeget sem könnyű lekötni annak, aki nem showman, de itt egy felcsigázott tömegről volt szó, amelynek haragja végül a tüntetés szervezőin-szónokain csapódott le. A helyszín eleve kihívta a sorsot: megjelentek a 2006-os Kossuth-térierk, akik 2007 tavaszán kiszorultak innen. A „62 aláíró”-ként emlegetett csoport teljesen alkalmi társulás, a szervezés az Élőláncre hárult, s azt kérték a résztvevőktől, hogy a nemzeti összefogást jelképező trikolor alatt vonuljanak, tekintettel arra, hogy a megmozdulásnak jobb- és baloldali hívei egyaránt vannak. Természetesen a „Kossuth-térierk” Árpád-sávós zászlókkal jöttek, és sokkal radikálisabb hangot vártak volna el, mint amit az ésszerűségre apelláló szónokok megütöttek. A radikális elégedetlenkedők nagy része jól felismerhetően provokátor volt. „Fegyvert adjatok, elég a dumából!” – harsant fel például, röhejesnek is találhattam volna, hiszen ez a számunkra, a pódiumhoz szorult aláírók számára félelmetes nagyságú, dühöngő sokaság valójában elenyészett a maga háromezres létszámával a Kossuth tér hatalmas méretei között, de az adott helyzetben nem mulattam: fogalmam sem volt, hogy fogjuk kihúzni estig az időt. Soha nem láttam még ennyi provokátort egy tüntetésen. Nyilván az arányok voltak kedvezőtlenek: viszonylag kevés gyűlt össze valódi tüntetőből, nem volt hol elvegyülniük. Voltak, akik sunyin a kordont kezdték rázni, voltak, akik agresszíven nekitámadtak egyik társnőnknek, mert békés húrokat pedzett az emelvényen, s folyamatosan hullámokat vert az elégedetlenség, hogy a békés demonstrációkkal eddig sem mentünk semmire, valamit már tényleg csinálni kéne. Mi tagadás, nagy igazság volt ebben, csak épp minden, ami több pusztá ottlétünknel, az adott pillanatban eszelős tett lett volna. Egyszer-kétszer, amikor különösen felforrósodott a hangulat, egy fiatal lelkész ugrott fel az emelvényre, és megimádkoztatta a tömeget, aztán – még veszélyesebb pillanatban, Lányi András türelmetlen kifakadásánál, midőn élesen távozásra szólította fel a hangoskodókat –, valaki rázendített a Himnuszra. Hátunk mögött a Parlament tömbje iszonyatos, közönyös erejével, irgalmatlan cinizmusával, előttünk a robbanásig feszült, dühének célpontot kereső, provokátorok által ellenünk hergelt tömeg, s közte mi, jóhiszemű kezdeményezésünkkel, okosan összeszerkesztett nyílt leveleinkkel, ügyünk hatalmas, fénylő igazságával – vékonyfalú buborék. Soha nem éreztem ilyen világosan idealizmusom abszurditását.

Aztán felfigyeltem arra, hogy az Árpád-sávós zászlók szép sorba rendeződve vonulhatnak ki a pódiummal szemben álló tömegből, s oldalt, a tér bal oldalán gyűlnek össze. Lányi Andráshoz pedig odajött a Kossuth tériek két közismert vezetője, és megköszönték, hogy a nemzeti közvagyon védelmében kiálltunk. – Vannak ügyek, amelyekben össze kell fogni mindenkinek, attól függetlenül, hogy ki hogyan politizál. Ők például radikálisan politizálnak, az Élőlánc pedig... – András barátom e ponton megragadta az alkalmat, hogy kinyilvánítsa véleményét a radikalizmusról: – A maguk radikalizmusának köszönhetjük, hogy most ilyen kevesen vagyunk, mert az emberek nem mernek kijönni az utcára. – Hát, nem csodálkoztam volna, ha a két „vezér” is felhagy a barátságos hangnemmel, de nem: mint-hogy Andrást valaki lefoglalta, velem folytatták a beszélgetést. Szerencsére én elég természetesnek tartom a politikai palettán a radikalizmus megjelenését is – ettől még nem vagyok híve a forradalmi terrornak, se a terrorizmusnak, de hát nálunk nem ezekben a kategóriákban kell róla gondolkozni. Igaz, módfelett kihasználható jelenség a politikai manipuláció számára, s ember legyen a talpán, aki meg tudja különböztetni a beépített ügynököt a túl sok adrenalinigényű hazafitól, de ez az ő bajuk is, sőt, elsősorban az ő bajuk.

Barátságos kézfogással váltunk el.

Közben azonban felmerült, hogy a tüntetést be kell rekeszteni, nem szabad megvárni a szavazást, mert ez a tömeg esetleg megindul, és feldöntik a kordont, velünk együtt. Ajjaj – gondoltam –, a tüntetők nem mennének el, csak immár illegálisan maradnának itt, s az ott parkoló rendőrsztagok vennék gondozásba őket. Meg amúgy is nagy balsiker lenne, ha nem tudnánk ügyünkben kitartani. A Kossuth tériek két vezére azért jött oda Andráshoz, hogy ezzel hozzák a tudomásunkra: nem lesz balhé – jöttem rá hirtelen, és mindjárt mondtam is az elbizonytalanodott társaknak. – A Kossuth tériek elkülönültek tőlünk. Egyik-másik fiatal rendezőjük komoly segítséget adott nekünk a rend fenntartásában az előző órákban is. Velünk szemben már csak a mi tüntetőink állnak, köztük sok-sok nyugdíjas tanár és tanárnő – ezek aligha rohamozzák meg a Parlamentet. – Míg élek, büszke leszek rá, hogy kitartottunk. Este tízkor ért véget a tüntetés.

A radikális sokaság megvárta ezt, és utána „balhézott” egy kicsit. Néhány kormánypárti képviselő kocsját leköpdösték, másnap zengett tőle a sajtó. Ami engem illet, szívesen gondolok rá, hogy megóvtak minket a botránytól, ritka politikai tapintattal. Nem ők morzsolták szét az értelmiségi „buborékot”, hanem azok a parlamenti képviselők, akik az ellenzék minden ellenérvét, a civilek kétségbeesett tiltakozását félresöpörve csont nélkül megszavazták a közvagyon kiárusításának kontroll nélkül hagyását.

MARKÓ U. 27. I/75. 2007. DECEMBER 19.

E helyen és e napon zajlott le Dukán Dániel és Bódis Gábor, két 25 éves fiatalember ügyének másodfokú tárgyalása. 2006 szeptemberében a Szentkirályi

utcában fogták el őket, miután a Rákóczi úton egy mintegy harmincfős, hangoskodó, dobálózó csoportból kiszakadva hazafelé indultak. A vád: felfegyverezetten, csoportosan elkövetett hatóság elleni erőszak. Az első fokú ítéletet gyorsított eljárással hozták, összesen két tanú, az akcióban részt vevő két rendőrtiszt vallomása alapján. Az ítélet: két és fél év börtönben letöltendő szabadságvesztés.

Mindkét fiút a rendőrök súlyosan bántalmazták. Bódis Gábort (ő munkás, korábban semmilyen dolga nem volt a törvénnyel) agyrázkódással kezelték kórházban az eljárás alatt, holott felemelt kézzel hasra feküdt az utcán az első felszólításra. Dukán Dániel a Műszaki Egyetem hallgatója, külföldi ösztöndíjak elnyerésével bizonyította jó képességeit, törekvő, kiegyensúlyozott fiatalember, igen súlyos bántalmazásokat élt át. Hogy ők is dobáltak volna – nem nyert bizonyítást, a rendőrtanúk nemcsak nyilvánvalóan elfogultak voltak, hanem vallomásuk ellentmondott egymásnak és homályosak, hiányosak maradtak a részletek. Maga a vádirat is csak azt állítja, hogy a rendőrök felé dobtak valamit, arról nem szól, hogy bárkit eltaláltak volna. Több tucat ugyanilyen esetben a Civil Jogászbizottság beavatkozása még időben, ügyészségi stádiumban történt, s ezekben kivétel nélkül elejtették a vádat. E nyilvános tárgyalásra el is jött egy fiú, aki ily módon megúsza, amit Dukán Dánielék a gyorsított eljárás miatt nem.

A védőbeszéd meghallgatása után a nyilvános tárgyalás hallgatóságából többen is azt hajtogatták a folyosón, hogy csakis felmentő ítélet születhet. Más, például a jelen lévő Morvai Krisztina semmisség kimondására számított, új eljárás elrendelésével. A jóhiszemű laikusok ezen is fennakadtak: aki ártatlan, azt fel kell menteni, már az is vérlázító, amin eddig a fiúknak és hozzátartozóiknak keresztül kellett menniük.

Végre ítélethirdetés. A másodfokú bíróság ítélete: az első fokon kiszabott két és fél évet két évre csökkentette, és négy illetve öt évre felfüggesztette. Az ítélet a kihirdetése pillanatában jogerőre emelkedett.

Dermedten leültünk. No jó, a felfüggesztett büntetést a védők sikernek könyvelik el, mert hogy mégiscsak az a lényeg, hogy a fiúknak nem kell börtönbe menni. De hát nem csináltak semmit! A bíró az ítélet indoklásában is elismerte, hogy a dobálás nem nyert egyértelmű bizonyítást. Kiabáltak. „Dukán Dániel maga is vallomást tett arról, hogy kiabált” – mondja a bíró, hosszú, alig követhető jogász csűrés-csavarás után, amely eljárásjogi nüánszok labirintusába vezetett, és az elsőfokú bíróság elemi mulasztásait próbálta agyonbeszélni. Ezt a mondatot végre értjük, ám ez is abszurd. „A kiabálással lélektani támogatást adott a kődobálónak” – teszi hozzá az indokláshoz. Világos, hogy ezért, ha két és fél év nem is, két év mindenképpen jár! Egy demokratikus jogállamban!

Az indoklás során a bíró élesen kikel a védelem egyik próbálkozása ellen. Az történt ugyanis, hogy az ügyről egy országosan ismert, tekintélyes jogász elemzést készített, amelyet a védelem csatolt az iratokhoz, alátámasztandó a saját érrendszerét. Hogyhogy? Befolyásolni akarták a bíróságot? Hallatlan! – a bíró felindultan kéri ki magának a dolgot. De hát mi a csuda a védelem feladata, ha

nem az, hogy befolyásolja a bíróságot? Mármint hogy jogi érveléssel akarjon hatni rá!

A hangnem, az indoklás lesújtott és megalázott, pedig az igazi csapás maga a koncepció per ténye volt, és a jogerős ítélet, amely egész életére megbélyegez két ártatlan fiataalt. A négy-öt évi szorongató bizonytalanságot se feledjük – hiszen miben bízhat valaki, aki ezen a procedúrán és előtte a súlyos bántalmazásokon keresztülment!

Jó ideig nem tudtam megszólalni, elakadtak a fogaimban a szavak. Aztán dolgozni kellett menni, lapszámot állítottunk össze, éltünk tovább, már megint. Egyre többször jövök rá, hogy ezt a „rendszer”, amely beláthatatlan romlásba viszi az országot, a mi emberi zsenialitásunk tartja fenn, ahogy minden rossz rendszert, annak idején a szocialistát is. Fantasztikus képességünk a túlélésre, az ügyességünk, hogy átlavírozunk a csődhelyzeteken, hogy előteremtjük a legszükségesebbeket, nem halunk éhen, kifizetjük a számláinkat, holott papírforma szerint már ki kellett volna pusztulnunk, de nem, mi még valami kis csinoságot is igyekszünk belevinni a környezetünkbe, ünnepeket tartunk, Isten tudja, honnan van rá pénzünk és lelki erőnk. Ezért aztán nem derül ki, hol tartunk, valójában magunk elől is titkoljuk, mert ha evidenciában tartanánk a valós kilátásainkat, nem lennénk képesek tovább küszködni. Mi magunk, a legjobb, legemberibb tulajdonságainkkal, legegyszerűbb ösztönünkkel, az élni akarással tartjuk fenn azt a helyzetet, amelybe a gátlástalan oligarchia, amely markába kaparintotta az országot, az utolsó pillanatig meg tud kapaszkodni, hogy élősködjek velünk. Talán még ellenállásunk is kezére játszik: neki nem sokat árt, nekünk meg megnyugtatja lelkiismeretünket, levezeti keserűségünket; még a médiának is adunk vele egy kis csócsálni valót. Nem is szólva arról, hogy akcióinkkal pompásan felrázzuk a kormánypárti holdudvart, ha netán lanyhulna a lelkesedése, ez megint meg tudja tölteni az újságokat, megy tovább a meseszékér. Közben meg lehet hozni az ország kirablásához szükséges törvényeket, ki lehet mosni a szennyesebből a jogtípró ítéletet hozó bíróságot és így tovább. A hatalom arroganciájának mindig megvan az a külön haszna is, hogy reménytelenséget és félelmet kelt az emberekben.

Az egyik legfölöslegesebbnek tartott emberfajta a világon most az eredendő ideálokra felfeszülő ember, a Németh László jellemzése szerint való értelmiségi. (Világot mondhatok, mert nem lényegiek, csak fokozatiak a különbségek Magyarország és más országok között, felfelé is, lefelé is a rosszban.) Mi, nemzeti kötődésű, magyar értelmiségiek is, bármily jogosan soroltam fel az imént jobbító akaratunk kinyilvánításának tényeit, nem tudunk igazi hatást, igazi eredményt felmutatni. Mindössze a magunk buborékjában őrizzük a tiszta levegőt, mialatt a hátyafalon túl a légkör miazmás, mérgezett. Mindössze nem félünk, és nem vagyunk reménytelenek. De ez így együtt talán már nem is oly kevés: pusztán létünkkel mégiscsak útjában vagyunk az ország lerablását fedező, cipollai szellemiségnek.

Ez jó zárómondat volna, csak hogy az igazság az, hogy még a tárgyalás napjának estéjén csalódnom kellett a magyar értelmiségben. 2008-ban több mint kétszáz kistélepülésen zárják be az iskolát. Gyűjtés kezdődött, hogy közülük legalább néhánynak a fenntartásához segítséget kapjanak a polgármesterek. A jótékonyági koncertet ráadásul nagyon sok fórum hirdette, öt-hat helyről érkezett meghívó nekem is. Mégis kevesen jöttek el. Nagyon kevesen, holott már maga a műsor is megérte volna. Azt szokták mondani, a fővárosban mindenkinek van valamilyen vidéki kötődése, s azt hittem, sokuknak ér néhány ezer forintot ez a kötődés. Hát nem ért. Lehet, hogy ama buborék már rég szétpattant... a lélegzésnek meg nincsen alternatívája.